

УКРАЇНСЬКИЙ
СЛОВНИК

чужоземних слів і виразів,
що заховують свій правопис і вимову.

Склав
МИКОЛА ЛІДЕНКО.

ПЕРЕМИШЛЬ 1923 р.
— — —
НАКЛАДОМ ДРУКАРНІ КНОЛЕРА І СИНА.

УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

чужоземних слів і виразів,
що заховують свій правопис і вимову.

Склав
МИКОЛА ЛІДЕНКО.

ПЕРЕМИШЛЬ 1923 р.
— — —
НАКЛАДОМ ДРУКАРНІ КНОЛЄРА І СИНА.

З друкарні Кнолєра і Сина в Перемишлі.

ПЕРЕДМОВА.

Кожна літературна мова не обмежується вживанням своїх рідних слів і виразів, часто-густо запозичаючи лексичний матеріал з скарбниці мов інших, для неї чужих. Звідсіль — поважне число капітальних словників чужоземних слів (так чи инакше зфонетизованих), з яких, правда, добру половину можна викинути з обігу, переклавши їх точно на рідну мову.

Але цілком виняткове становище в зазначених словниках належить тим чужоземним словам і виразам, що не тільки не подаються в перекладах, але навіть не фонетизуються і ніби на завжди, для цілого світу заховують свою рідну вимову та незмінний правопис, пройшовши з ними через фільтр сотень і тисяч років, пробившись крізь могутні культурні оточення, витримавши зміни мод, впливів, напрямів, течій... До них належать досить не схожі змістом, але однаково високо-цінні проявлення „искри Божої“, що грає-виблискує простою і точністю технічних виразів (правнича, музична, фінансова термінологія), живою і сміливою думкою в уривках творів класичних письменників, дотепною та влучно-стрункою формою речень історичних осіб, сталою традицією добрих звичаїв певного високошляхотного гуртка чи кола громадянства і т. п.

Загартовані і відшлюфовані віками скамяніло-живі перлини зустрічаємо по безмежних просторах виявлень живого і друкованого слова: від наукових фоліантів до популярних брошур, від давніх рукописів до сучасних газет, від диспутів високих до звичайної дружньої балачки чи ділової розмови. Забути, занехаяти такі придбання, що

так чи инакше збагачують мову, поширюють зміст виразів, прикрашають та удосконалюють звичайні речення — некультурно, гріх та й просто неможливо. Більшість зазначених оригінальних виразів тяжко перекласти на рідну мову, не погрішивши проти точності: дуже часто такий переклад вимагає просторих коментарів; проте знати чи розуміти їх мусить кожна людина, що має якісь претенсії на вихованність та освіту. Пристосований для Українців, наш словник має на увазі й тих осіб, що зовсім не знайомі з чужими мовами: для них, проти кожного виразу, подаємо його вимову, записану українськими літерами. Відома річ, що така вимова, дуже близька до правдивої в словах латинських і німецьких, може не витримати критики в тому матеріялові, що взятий з мов французької, англійської та навіть італійської: проте гадаємо, що краще хоч приблизно вимовити те чи инше чуже слово, пристосувавшись до дійсної живої вимови (хоч і користуєшся так званим „конячим прононсом“), аніж вимовляти все „по латині“, чисто-графічно.

Усі зауваження шановних читачів що до помилок і недоладностей словника в його першому виданні будуть прийняті з щирою подякою на пильну увагу з метою використання при виданні другому.

В словникові прийнятті (ужиті) такі скорочення (після чужоземного виразу, перед його вимовою українськими літерами):

а	означає	англійську мову	н. л.	означ.	ново-латинську м.
ф	„	французьку	м.	„	музичний термін
н	„	німецьку	мд.	„	медичний „
і	„	італійську	ю	„	правничий „
г	„	грецьку	к	„	комерційний термін
л	„	латинську	ф. з н.	„	франц. слово з нім.
л. з г. означає латинське слово з грецького.					

A.

Ab antiquo (л.) аб антикво—з давніх часів, здавна.

Abassando (і. м.) абассандо — ступнево знижуючи звук.

Ab incunabulis (л.) аб інкунабуліс — з колиски.

Ab initio (л.) аб ініціо — спочатку.

Ab ovo (л.) аб ово — з яйця, з самого початку.

A capriccio (і. м.) а капріччіо — довільно.

A conto (і. к.) а конто — на рахунок, коштом.

Ad absurdum (л.) ад абсурдум — доведення до нісенітниці, яко один із засобів „доказу від противного“.

Adagio (і. м.) адажіо — по волі, мляво, тихо.

A dato (і. к.) а дато — з дня підпису.

Ad augusta per angusta (л.) ад августа пер ангуста — до вищого через трудне, себ-то високого становища досягають, подолавши великі труднощі.

Ad calendas graecas (л.) ад календас грекас — до грецьких календ, (у греків не було календ) себ-то; на жидівського юра, коли рак свисне; ніколи.

Ad exemplum (л.) ад екземплум — по зразку.

Ad hoc (л.) ад гок — для даного випадку, для певної мети.

Ad hominem = Argumentum ad hominem.

Ad honores (л.) ад гонорес — для гонору.

Ad infinitum (л.) ад інфінітум — до безмежності.

A discrétion (ф.) а діскресьон — доволі, досить, скільки завгодно, на своє призволення.

Ad libitum (л.) ад лібітум — по бажанню, на вибір.

Ad litteram (л.) ад лігтерам — буквально, дослівно.

Ad maiorem Dei gloriam (л.) ад майорем Деї глоріам — на славу Божу (гасло ієзуїтів).

Ad modum (л.) ад модум — подібно до...

Ad notam (л.) ад нотам — до відома.

Ad patres (л.) ад патрес — до праотців (відбувати, вибиратись) — померти.

Ad unguem (л.) ад унгвем — „до пазурця“, точнісінько.

A-dur (м.) а-дур — мажорна гама в тоні ля.

Ad usum (л.) ад узум — для ужитку.

Ad valorem (л.) ад вальорем — по вартости, по гідности.

Aequo animo (л.) екво анімо — спокійно, байдуже, обонятно.

Affetuoso (і. м.) аффетуозо — з душею, закохано, любосно.

A giorno (і.) а жіорно — до ясности, дневного світла.

Agitato (і.) ажітато — з хвилюванням.

Agnus Dei (л.) Агнус Деї — „Агнець Божій“ католицька молитва; образ або фігурка ягня з хрестом; музика в костьолі під час вознесень Св. Дарів.

À la (ф.) а-ля — по зразку, на манір, подібно до...

À la baisse (ф. к.) а-ля бес — на зниження (про акції).

À la bonne heure (ф.) а ля бон-ер — на добру годину; щастя, Боже.

À la guerre comme à la guerre (ф.) аля гер,

ком аля гер — „на війні, як на війні“, вважай на оточення, пристосовуйся до обставин.

À la hausse (ф. н.) а ля хос — на підвищення (про акції).

À la lettre (ф.) а ля лєтр — буквально, слово в слово.

À la mode (ф.) а ля мод — по моді.

Alea jacta est (л.) алєа якта ест — „жеребок кинуто“; вигук Юлія Цезаря, після якого він — в супереч волі сенату — відважився перейти Рубікон-річку на кордоні Риму і Галлії. Рішучий, відважний, відповідальний і непоправний вчинок чи крок.

Alias (л.) аліас — инакше, крім того.

Alibi (л. ю.) алібі — перебування особи (якій приписують злочин) в момент злочину (під час самого злочину) в іншому місці (не на місці злочину).

A linea (л.) а лінеа — з нового рядка.

À livre ouvert (ф.) а лівр-уве — „з розкритої (де попало) книги“; читання чужоземних книг експромтом, без підготовки.

Allegretto (і. м.) аллєгретто — весело.

Allegro (і. м.) аллєгро — швидко.

Allentando (і. м.) аллєнтандо — зменшуючи швидкість темпу.

Aller et retour (ф.) аллє е рєтур — „туди і назад“ білет для проїзду з поворотом.

Alliance Israélite Universelle (ф.) альянс ісраеліт Універсаль — „Всесвітня Жидівська Спілка“, закладена р. 1860 в Парижу бувшим французьким міністром Адольфом Крем'є для захисту

Жидів від антисемітських переслідувань, а також для зрівняння їх в правах з корінним населенням; нині втратила політичні впливи і перейшла на благодійну установу.

Allons (ф.) альльон — пішли! гайда!

All right (а.) олл райт — гаразд! так, добре! згода.

Alma mater (л.) альма матер — „мати, що годує“, назва вищої школи особами, що її скінчили.

Al pari (і. к.) аль парі — „нарівні“; однакова біржова і номінальна вартість коштовного паперу.

Alpha et omega (гр.-л.) перша і остання літера грецької азбуки; початок і кінець; у давніх християн — ознака (символ) вічності.

Alter ego (л.) альтер еґо — „друге я“, людина так близька до даної особи, що може заступати її при різних обставинах.

Alternamente (і. м.) альтернаменте — перемінно, почергово.

Amicus Plato, sed magis amica veritas (л.) Амікус Плято, сед магіс аміка верітас — „Плятон — друг, але ще більший друг в істина“; істина — дорожча над усе.

Ancien régime (ф.) анс'ен режим — старий, повалений державний устрій (самодержавний устрій Франції до революції 1789 р.)

Andante (і. м.) анданте — спокійно.

Animato (і.) анімато — жваво.

Ante Christum (л.) анте Хрістум — до Народження Христа.

A posteriori (л.) апостеріорі — після досвіду, на підставі досвіду.

Apporte (ф.) апорт — принеси, подай (команда собаці на полюванні).

Après nous le déluge (ф.) апре ну ле делюж — „після нас — хоч потоп“ — речення Людовика XV, якій марнував свій вік у величезних і безглузких розкошах на передодні Великої Революції у Франції.

A prima vista (і. м.) а пріма віста — з першого погляду, без підготовки (про виконання музичних творів).

A propos (ф.) а пропо — до речі, вчасно.

Aqua distillata (л.) аква дістіллята — дестильована (перегнана) вода.

Aqua fontanica (л.) аква фонтаніка — звичайна річкова або кринишна вода.

Argumentum ad hominem (л.) аргументум ад гомінем — доказ, обґрунтований не об'єктивними даними, а збазований на властивостях чи почуттях особи, яку в чомусь переконують.

Argumentum ex silentio (л.) аргументум екс сіленціо — вивід доказу з мовчанки противника.

Ars longa, vita brevis (л.) арс льонґа, віта бревіс — наука довга, життя коротке.

Artes liberales (л.) артес лібералес — „вільне мистецтво“, середньовікова назва семи свіцьких наук: граматики, реторики, діалектики, аритметики, геометрії, астрономії і музики.

Assai (і. м.) ассе — досить, доволі.

À tout prix (ф.) а ту прі — за всяку ціну.

À tort et à travers (ф.) а тор е та трав — „і криво і косо“, без толку.

Au courant (ф) о куран — в курсі справ; освідомлений, знаючий.

Avdiatur et altera pars (л.) авдіатур ет альтера парс — „Хай буде вислуханою і друга сторона (при суперечних судах).

Au naturel (ф.) о натюрель — в природньому вигляді, в натурі.

Aut Caesar, aut nihil (л.) авт Цезар, авт нігіль — „Або Цезар або ніщо; всьо або нічого: пан або пропав.

Ave Caesar, morituri te Salutant (л.) Аве Цезар, морітурі те салютант — „Здоров, Цезарію, приговорені (засуджені) до смерті вітають тебе! — привітання римських ілядіяторів.

Ave Maria (л.) аве Марія — початок римо-католицької молитви, яка відповідає греко-православній „Богородице Діво, радуйся“...

Avenue (ф.) авеню — вулиця, обсаджена деревами; проспект.

À vol d'oiseau (ф.) а воль дуазо — з птичого польоту, поверхово.

В.

Baby (а) бебі = **Bébé** (ф.) бебе — дитина, лялька; дамський одяг дитячого покрою.

Bal masqué (ф.) баль маске — баль-машкарад.

Bal paré (ф.) баль паре — баль з переодяганням.

Beati possidentes (л.) беаті поссідентес — щасливі ті, що мають (заможні).

Bel esprit (ф.) бель еспрі — дотепна людина.

- Bellum omnium contra omnes** (л.) беллюм омніум
контра омнес — війна всіх (кожного) проти всіх.
- Bête noire** (ф.) бет нуар — ненависна людина.
- Bijou** (ф.) біжу — ювелірний виріб, дорогоцінна-
цяцька.
- Bis** (л.) біс — „два рази“, ще раз.
- Bis dat, qui cito dat** (л.) біс дат, кві ціто дат —
у двоє дає той, хто дає швидко.
- Blasé** (ф.) блязе — пересичений, притуплений.
- Bon ami** (ф.) бон амі — щирий друг.
- Bona fide** (л.) бона фіде — по совісти, щиро.
- Bon gré, mal gré** (ф.) бон гре, маль гре — хочеш-
не хочеш, волею-неволею.
- Bonne mine au mauvais jeu** (ф.) бон мін о мове
же—(букв. „Добра міна при поганій грі“); штучне
і вмиле маскувannya свого незадоволення чи досади.
- Bon-mot** (ф.) бон-мо — гостре слово, дотеп, влу-
чний жарт.
- Bon ton** (ф.) бон-тон — гарний тон, поведінка.
- Bon vivant** (ф.) бон віван — людина, що живе без-
журно, весело, на власну втіху чи користь.
- Boutons d'amour** (ф.) бутон дамур — „прищики
кохання“, що висипають на лиці молодой людини
під час половой зрілости.
- Brevi manu** (л.) бреві ману — „короткою рукою“,
коротко, без формальностей.
- Brutto** (і. к.) брутто — вага краму разом з упа-
ковкою; валовий збір (дохід).

С.

- Ça ira** (ф.) са іра — „Піде!“ „Гаразд!“ — з ре-
волюційної пісні Якобинців.

Cantabile (і. м.) кантабіле — півуче, співуче.

Capriccioso (і. м.) капріччіозо — вибагливо.

Carpe diem (л.) карпе діем — „лови день“, лови момент, користуйся нагодою здобути якусь втіху, розвагу чи користь.

Carte blanche (ф.) карт блянш -- „біла картка“, чистий листок паперу з чиїм небудь підписом, рівновартний необмеженому уповноважанню; уповноваження.

Casus belli (л.) казус беллі — привід до війни чи взагалі, ворожого відношення.

Cause célèbre (ф.) коз селебр — гучний, сензаційний судовий процес.

Cavalier galant (ф.) кавальє ґалян — ґалянтний, вишикуваний кавалір.

Caveant consules (л.) кавеант консулес — „Хай консули пильнують!“ — при тяжких обставинах для держави, найчастіше — під загрозою внутрішньої небезпеки — зазначена фраза служила застереженням Римського Сенату консулям, яким тоді надавалася необмежена влада для охорони державного ладу. Звідси застереження (часто жартівливе), змісту: стережися! увага! пильнуй добре!

C-dur (ф. м.) це дур — мажорна ґама з основним тоном „до“-с.

Censeo, Carthaginem esse delendam (л.) ценсео Картаґінем ессе делендам — „гадаю, що Картаген треба зруйнувати“ — кінцеві слова промов Катона в Римському Сенаті; нині уживаються для вислову рішучого бажання усунути якунебудь соціальну чи політичну небезпеку.

Cercle vicieux (ф.) серкль вісьє — „Зачароване коло.“ Уживання твердження, яке ще вимагає доказу, — замість самого доказу, коли таке недоказане твердження вважається за підставу доказу. Становище, з якого людина не може вийти, не повернувшись знов до нього.

Chacun á son goût (ф.) шакен а сон гу — кожен поводиться на своєму смаку.

Chaîne (ф.) шен — ланцух, ретязь (фігура в танцях — особливо в мазурі і фігурному вальсові, при якій танцюристи — кілька пар, звичайно — беруться за руки).

Chaise longue (ф.) шез льонг — канапа.

Chargé d'affaires (ф.) шарже даффер — дипломатичний уповноважений, особа, що заступає посла при його відсутності.

Charmant (ф.) шарман — дуже гарно, мило.

Chef d'oeuvre (ф.) шедевр — за старих часів у Франції — робота всякого ремісника, пред'явлена на звання майстра; нині — зразковий твір, капітальна робота, найкращий виріб.

Cher ami, Chère amie (ф.) шер амі — любий друже, люба товаришко.

Chercher la femme (ф.) шерше ля фам — „шукайте жінку!“ себ-то причиною якої-небудь події чи випадку (найчастіше — неприємної, сумної, несподіванки) в жінка чи любовна авантюра.

Chevalier d'industrie (ф.) шевальє д'ендюстрі — аферист, авантюрник.

Circulus vitiosus (л.) ціркулюс віціозус = **Cercle vicieux** (дивись вище).

Citato loco (л.) цитато льоко — або С. Л. —

„в зазначеному місці, там саме — при цитатах.

Cocu (ф.) коку — чоловік, обманутий жінкою.

Code civil (ф.) код цивіль — збір цивільних законів.

Code criminal (ф.) код криміналь — збір карних законів.

Cogito, ergo sum (л.) когіто, ерго сум — „я думаю, значить існую“ — основне твердження філософії Декарта.

Coitus (л. мд.) коітус — злягання.

Comme il faut (ф.) комільфо — „як слід“, пристойно; пристойний, вихований.

Commis voyageur (ф.) комівояжер — прикащик торгового закладу, який розїзджаючи поширює вироби своєї фірми та приймає на них замовлення.

Common-law (а.) коммон-ло — звичайне (побутове) право; звичай, що в силу давности став (писаним) законом.

Comparaison n'est pas raison (ф.) компарезон не па резон — порівняння не є доказ.

Compte rendu (ф.) комп рандю — датальний звіт.

Conditio sine qua non (л.) кондіціо сіне ква нон = Sine qua non.

Contradictio in adjecto (л.) контадікціо ін ад'єкто — внутрішня перечність між визначенням і тим словом, яке визначають, напр. жорстка (тверда) і м'яка вода; плинне (текуче) повітря; багатий старець (бідняк) і т. п.

Contraria contrariis curantur (л.) контраріа контрарібус курантур — протилежне лікується протилежним.

Corpus delicti (л.) корпус делікті — склад злочину.

Corpus juris civilis (л.) корпус юріс цивіліс — кодекс Юстиніана, збір римських законів, виданий р. 529-го імператором Юстиніаном під редакцією Трибоніана та інших правників. Зазначений кодекс, крім високої історично-наукової вартості, мав величезний вплив при складанні норм права всіх європейських держав.

Coup d'état (ф.) куп детат — державний переворот, революція.

Coup de maitre (ф.) куп де метр — спритна штука, вмілий засіб, гарний спосіб.

Coup de théâtre (ф.) куп де театр — несподівана подія, непередбачний напрям справи.

Credo (л.) кредо — „вірую“, символ віри; в загальні — символ, пересвідчення, переконання — політичні, економічні, художні, релігійні.

Credo, quia absurdum est (л.) кредо, квіа абсурдум ест — „вірую, бо це є нісенітниця“ — вираз крайнього призи́рства до людського розуму в деяких отців церкви (Тертуліяна, Августина).

Crème brûlée (ф.) крем брүле — крем, приправлений паленим (підсмаженим) цукром.

Crescendo (і. м.) крешендо — зміцнюючи звук; у зростаючій степені чи силі.

Crimen laesae majestatis (л.) крімен лезе маєстатіс — злочин — образа величності.

Cum grano salis (л.) кум ґрано саліс — „з пучкою соли“, себто з іронією.

Curriculum vitae (л.) куррікулом віте — короткий і неповний життєпис якої-небудь особи.

D.

Da capo (і. м.) да капо — з початку.

Da ist der Hund begraben (н.) да іст дер гунд бергабен — „ось де закопаний собака“, себ-то: так он де розгадка, корінь, суть якої-небудь справи; так ось воно що!

Dal Segno (і. м.) даль сеньо = D. S. — знак на нотах, який показує, що треба повторити виконання музичного твору з певної частини.

Dame de compagnie (ф.) дам де компані — компаньонка, прихлібниця.

Danse macabre (ф.) через л. з ж. — макабрійський танець, в якому — згідно середньовічним забобонам — крутились мерці по цвинтарах; танок мертвих — назва середньовікової картини (по давніх цвинтарах) танку чи хороводу, в якому беруть участь особи всіх суспільних станів — від королів до босяків — алегорія, що вказує на однакову для всіх смертних долю.

Das ist eine alte Geschichte (н.) дас іст айне альте гешіхте — „це в стара історія“; відома річ, не новина.

Decrescendo (і. м.) декрешендо — ослаблюючи, здержуючи звук.

D-dur (ф.) де-дур — мажорна гама з основним тоном ре.

De facto (л.) де факто — на ділі, фактично.

De gustibus non est disputandum (л.) де густібус нон ест діспутандум — про смаки не суперечаться; кому що...

Dei gratia (л.) Деї грація — з Божої ласки, Божією милостию.

Déjeuner (ф.) дежене — полудень, сніданок.

De jure (л.) де юре — правно, по закону.

Delirium tremens (л. мд.) деліріум тременс — „біла гарячка“, божевілля на ґрунті зловживання спиртних напоїв.

Demi-monde (ф.) демі монд — „пів-паньство“ — коло чи гурток чоловіків і жінок невисокого походження і легкої поведінки, які з боку зовнішнього намагаються цілком підробляти під шляхетні звички, тонке поводження і розкішно-марнотравне життя вищих, аристократичних шарів суспільства.

De mortuis aut bene aut nihil (л.) де мортуїс авт бене авт нігіль — про мертвих можна говорити або добре або нічого.

De plano (л.) де пляно — легко, без перешкод.

De profundis (л.) де профундіс — початкові слова панахидного співу в римо-католиків.

Dextra mano (і. м.) декстра мано — правою рукою.

De te fabula narratur (л.) де те фабуля нарратур — „про тебе йде мова“; про вовка промова, а вовк і тут.

Determinato (і. м.) детермінато — рішуче, твердо.

Deus ex machina (л.) Деус екс махіна — „бог з машини“, — появлення бога (при допомозі машини) в давноримській трагедії, з метою вивести дієву особу з скрутного чи ніякового становища (по ходу п'єси); звідси — несподіваний

розв'язок, випадковий щасливий вихід з скрутного становища.

De visu (л.) де візу — „очевидячки“, на підставі заяви очевидця (самовидця).

Dies irae (л.) діес іре — „день гніву“ — початкові слова покаянного співу в римо-католиків.

Dii minorum gentium (л.) дії мінорум генціум — „боги другорядні“, „люде дрібні, не так значні, нищі по суспільному становищу“.

Diminuendo (і. м.) дімінуендо — зменшуючи, ослабляючи темп чи звук.

Divide et impera (л.) дівіде ет імпера — „роз'єднуй і пануй“, себ-то — підтримуй ворожнечу між окремими шарами народу, щоб легше було безконтрольно нам володіти, — основний принцип так зв. Маккіявелізму, себ-то політики, запропонованої і розробленої італійським письменником Маккіявелі в його творі „Il principe“ (Король, цісар) р. 1514. Аморальна політика, що базується на брехні, підступах, жорстокості, злочинах та інших негарних підставах для зміцнення влади необмеженого монарха. В загалі — нечестна, підступна, безсоромно-нерозбірна в засобах політика чи поведінка.

Dixi (л.) діксі — „я сказав“, себ-то висловився, скінчив.

Dixi et animam salvavi (levavi) (л.) діксі ет анімам сальвавi (леваві) — „сказав і душу полекшив“, — вибалакався, вилаявся з досади...

Dolce (і. м.) дольче — ніжно, мило, солоденько.

Dolce far niente (і.) дольче фар ніенте — при-

ємне байдикування, млосьть від „нічого робити“,
тихе, спокійне, прикро-солодке маніження.

Doloroso (і. м.) дольорозо — скорботно, журно,
сумно.

Dominus nobiscum (л.) домінус нобіскуп —
з нами Бог.

Dominus vobiscum (л.) домінус вобіскуп — Господь
з вами! — возглас ксьондза перед початком
Служби Божої.

Do ut des (л.) до ут дес — „даю, щоб і ти мені
дав“.

Dum spiro, spero (л.) дум спіро, сперо — „доки
жию — надіюся“ (букв. Доки дихаю, надіюся).

Dura lex, sed lex (л.) дура лекс, сед лекс —
„Суворий закон, але — закон“.

Duro (і. м.) дуру — твердо, грубо, шерстко.

Е.

E-ost, схід; східний вітер.

Ecce homo (л.) ексе гомо — „се людина!“ —
слова Пілата до народу, коли перед нього ви-
вели після знущання і катування Христа в тер-
новому вінкові; образ Христа в терновому
вінкові.

Ego (л.) еґо — я.

Eh bien (ф.) ех б'єн — ну, щож! ну, годі!

E-mol — е-моль — мінорна гама з основним
тоном мі.

En arrière (ф.) ан арр'єр — назад.

En avant (ф.) ан аван — вперед.

En bloc (ф.) ан бльо — цілком, гуртом.

En canaille (ф.) ан каналь — „як з негідником, підляком, зволоччю“ — вираз сильно-зневажливого відношення до кого-небудь.

En détail (ф.) ан деталь — в роздріб, по дрібницям.

En face (ф.) ан фас — просто в лице, без повороту голови (в протилежність профілеві).

En famille (ф.) ан фаміль — по родинному.

Enfant terrible (ф.) анфан терібль — „страшна дитина“, шкідлива, непевна людина, що наводить на всіх жах, видаючи секрети чи таємниці своїх близьких чи однодумців.

En flagrant délit (ф.) ан фляґран делі — на місці злочину; аж пальці знати.

En grand (ф.) ан ґран — у великих розмірах.

En gros (ф.) ан ґро — гуртом.

En masse (ф.) ан мас — юрбою, гуртом.

En miniature (ф.) ан міньятюр — в малому розмірові, в мініятурі.

En passant (ф.) ан пассан — мимохідь, навертом.

En profil (ф.) ан профіль — з боку, у профіль.

Entente cordiale (ф.) антант кордьяль — щира (сердечна) згода, особливо в міжнародній політиці.

En tout cas (ф.) ан ту кас — у всякому разі; парасоля від сонця і дощу.

Entrée (ф.) антре — вхід, в'їзд; перша страва, закуска.

Entremets (ф.) антрман — легка перекуска, що подається між головними стравами.

Entre nous soit dit (ф.) антр ну суа ді — між нами кажучи.

Entrez (ф.) антре — „ввійдіть!“ Прошу!

Eo ipso (л.) ео іпсо — „тим самим“, через те саме, як раз від цього.

Eppur si muove (і.) еппур сі муове — „а все-ж таки крутиться (рухається)!“ — вигук Галілея після того, як інквізиція, під страхом тяжкого катування, примусила його зректись від теорії Коперника про поворот землі навкруги сонця.

Ergo (л.) ерго — значить, отже.

Errare humanum est (л.) ерраре гуманум ест — людина звикла помилятись.

Errata (л.) еррата — помилки (звичайні і друкарські).

Espressivo (і. м.) еспрессіво — виразно.

Est modus in rebus (л.) ест модус ін ребус — для всього в міра.

Etats généraux (ф.) етат женере — генеральні штати.

Ex cetera (л.) ет цетера = etc. й інше...

Evviva (і.) еввіва — хай живе!

Evoe (л. з гр.) евое — несамовитий вигук вакханок на честь Бахуса.

Ex (л.) екс — з, із; приставка до назви стану, посади чи становища, якого дана особа вже не посідає, напр. ех-король, ех-міністер і т. и.

Ex abrupto (л.) екс абрупто — несподівано, раптово.

Ex adverso (л.) екс адверсо — доказ, який виводиться від противного твердження.

Ex cathedra (л.) екс катедра — з висоти про-

фесорської (чи єпископської) катедри; іронічно: про сміливі і рішучі твердження слабеньких вчених.

Excellence (ф.) екселянс — екселенція, вельможність.

Ex libris (л.) екс лібріс — „з книжок“ (приналежність книги до чієї-небудь бібліотеки).

Ex nihilo nihil (л.) екс нігільо нігіль — „з нічого не вийде нічого“ — приповідка Люкреція.

Ex officio (л.) екс офіціо — з обов'язку, по посаді.

Ex professio (л.) екс професіо — з повним знанням діла, справи.

Extemporale (л.) екстемпорале — колись: промова, виголошена без підготовки; тепер: клясова письмовна вправа в чужоземній мові, переважно давній; полягає в перекладі учнями на цю мову матеріялу, який дікує вчитель рідною мовою учнів з швидкістю звичайної балачки.

Extra (л.) екстра — по-за; незвичайно, надзвичайно.

Extra ecclesiam nulla salus (л.) екстра еклєзіам нулля салюс — „поза церквою немає спасіння“ — твердження римо-католицьких ксьондзів.

Ex ungue leonem (л.) екс унгве лєонем — льва можна пізнати по пазурах (кігтях). З уривку творів можна пізнати автора.

Ex voto (л.) екс вото — по обітниці, в силу обітниці.

Ф.

Façon de parler (ф.) фасон де парлє — спосіб

висловлювання, спосіб висловлюватись; вираз, вислов.

Fait accompli (ф.) фет акомплі — доконаний факт, укінчена, довершена справа.

Far niente (і.) фар ніенте — байдикування, „нічого нероблення“.

Faute de mieux (ф.) фот де м'є — за браком кращого.

Febris amatoria (л.) фебріс аматорія — любовсна (любовна) пропасниця.

Feci quod potui (л.) феці квод потуї — що міг, то зробив.

Fecit (л.) феціт — „зробив“ — напис на старовинних картинах і статуях перед іменем майстра-автора.

Femme de chambre (ф.) фам де шамбр — покоївка.

Fermo, Fermento (і. м.) фермо, фермаменто — твердо, сильно.

Festina lente (л.) фестіна ленте — „спішися по волі“, себ-то — не квапся; не спішися на сміх курам.

Festivamente (і. м.) фестіваменте — урочисто, тріумфально.

Fiat justitia, pereat mundus (л.) фіат юстіція, переат мундус — хай збудеться правосуддя, хоч би світ загинув.

Fiat lux (л.) фіат люкс — „хай буде світ“.

Fiat voluntas tua (л.) фіат волюнтас туа — „хай буде воля твоя“.

Fide, sed cui vide (л.) фіде, сед куї віде — вір, але дивися кому (віриш).

Fin de siecle (ф.) фін де сіекль — „кінець віка“, продукт найновішої цивілізації; виродження сучасної культури.

Finis (л.) фініс — кінець.

Finis coronat opus (л.) фініс коронат опус — кінець вінчає діло, кінець вершить справу.

Finita la comedia (і.) фінита ля комедія — комедію закінчено; скінчено, відбулося.

Five oclock tea (а) файв оклок ті — „в п'ять годин чай“, пообідний чай.

Fondamento (і. м.) фундаменто — основний голос, бас.

Force majeure (ф.) форс мажор — непереможна сила — стихійна чи утворена обставинами.

Foreign office (а.) фореїн оффіс — міністерство закордонних справ у Великобританії.

Forte (і. м.) форте — сильно, голосно.

Fortissimo (і. м.) фортіссімо — дуже сильно, як найголосніше.

Franco (і. к.) франко — „вільно“, оплата поштової чи транспортної витрати пересильником (клієнтом).

Fuocoso (і. м.) фуокозо — з запалом.

Frau (н.) фрау — жінка, господиня, пані.

Fräulein (н.) фройляйн — дівчина, панна, панночка.

Frère (ф.) фрер — брат.

Furioso (і. м.) фуріозо — бурхливо.

G.

G-dur (м.) же-дур — мажорна гама, що починається тоном соль.

Gala (і) галя — парадний, святочний, урочистий.

Galant homme (ф.) галян том — порядна, високовихована, цивільна людина.

Gaudeamus (л.) гавдеамус — „будьмо веселі!“ — початок стародавньої студентської пісні, яка до сеї пори — принаймні по всіх європейських університетах — не втратила значіння загально-студентського гімну.

Gentilhomme (ф.) жантільом = Gentleman (а.) джентльмен — дворянин, джентльмен, особа приналежна до вищих верств суспільства в Англії, взагалі — вельможний, правдиво-вихований чоловік з незалежним становищем.

Glissando (і. м.) гіссандо — ледве торкаючись струн чи клявішів.

Gloria (л.) гльорія — слава; дві частини римокатолицької Служби Божої, що починаються цим словом.

Goddam (а.) год дем — „прокляни, Боже!“ — рівнозначне: чорт його бери! або — чорт з ним!

God save the King (the Queen) (а.) год сев ді кінг (ді квін) — Боже, помилуй короля (королеву) — англійський національний гімн.

Grande dame (ф.) гран-дам — велика пані.

Grandioso (і. м.) грандіозо — величньо.

Grand merci (ф.) гран мерсі — щире дякую, дуже вдячний.

Grand seigneur (ф.) гран сеньор — вельможна людина, великий пан.

Gratis (л.) гратіс — даремне, безкоштовно.

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo (л.) гутта кават ляпідем нон ві, сед сепе

кадендо — капля довбає камінь не силою, а частим паданням.

Н.

Habeant sua fata libelli (л.) габеант суа фата лібеллі — „книги мають свою долю“, себ-то літературний успіх чи невдача залежать також від долі чи щастя.

Habeas corpus (л. ю.) габеас корпус — виданий р. 1679-го англійський закон про недоторканість особи, на підставі якого кожний заарештований має право вимагати розгляду його справи на суді з негайним з'ясуванням законної причини арешту.

Habitue (ф.) габітјое — завсідник, постійний відвідувач.

Habitus (л.) габітус — зовнішній вигляд.

Hands off (а.) хендз офф — руки геть! зась! не руш!

Haute finance — або **banque** (ф.) хот фінанс або банк — вищі фінансові сфери, фінансова аристократія.

Haute nouveauté (ф.) хот нувоте — останні новини (моди).

High life (а.) хай лайф — вищі верстви суспільства, великопанське товариство, аристократія.

Hoch (н.) гох — ура, слава!

Home rule (а.) гомруль — білль про самостійне урядування Ірляндії, з власним парламентом

у Дабліні, — нераз вже відкинутий англійським парламентом.

Homo homini lupus (л.) гомо гоміні люпус — „людина для людини — вовк“.

Homo novus (л.) гомо новус — „нова людина“, висікака, вискочка.

Homo sapiens (л.) гомо сапієнс — „думаюча людина“, розумна людина; в зоології — людина. Для відріжнення від **Homo primigenius** (л.) гомо прімігеніус — первісна (докультурна, дика) людина.

Homo sum, humani nihil a me alienum puto (л.) гомо сум, гумані нігіль а ме алієнум путо — я в людиною і ніщо людське мені не чуже (з комедії Теренція).

Homunculus (л.) гомункулюс — „чоловічок“, якого альхіміки намагалися штучно утворити в лабораторії по рецептові Парацельса; дрібна, мізерна незначна людина.

Honny soit qui mal y pense (ф.) онні суа кі маль і панс — „хай буде соромно тому, хто подумає про це погано“ — гасло англійського ордену підвязки.

Honoris causa (л.) гоноріс кавза — з-за гонору, для пошани; почесна наукова степень. напр. доктора якої-небудь науки **honoris causa**, що присуджується Університетом чи Академією за велики заслуги якої-небудь особи на полі науки без відповідного іспиту та захисту дисертації.

Horribile dictu (л.) горрібілє дікту — страшно сказати.

Hors d'oeuvre (ф.) ор девр — закуска.

Hôtel de ville (ф.) хотель де віль — будинок міської управи, мійська дума.

Hôtel garni (ф.) хотель гарні — мебльовані покої.

I.

Ibidem (л.) ібідем — там саме (при посилках, цитатах).

Idem per idem (л.) ідем пер ідем — знов те саме. і зміст і слова ті самі.

Imitando (і. м.) імітандо — вдаючи, підроблюючись.

Impeto, Impetuoso (і. м.) імпето, імпетуозо — бурхливо, палко.

Impromptu (ф.) емпромтю — експромпт — коротка промова, що виголошується без підготовки, а також вірш чи дотеп, написані чи сказані під впливом безпосереднього почуття.

In abstracto (л.) ін абстракто — в абстракції, взагалі, само від себе.

In brevi (л.) ін бреві — коротко.

Incognito (л.) інкогніто — таємно, не виявляючи своєї особи; той, хто переховується під чужим іменем, бажаючи залишитись невідомим.

In come tax (а.) інкам текс — прибутковий податок в Англії.

In corpore (л.) ін корпоре — у повному складі.

Inde ira (л.) інде іра — звідси — гнів; така причина гніву.

Index (л.) індекс — покажчик, реєстр; катальог книжок, заборонених папами (біля 20.000 назв).

In dubio (л.) ін дубіо — під сумнівом.

In effigie (л.) ін ефігіе — в малюнкові; позаочі; — кара, що переводиться над портретом злочинця, який втік.

In extenso (л.) ін екстензо — у первотворній передачі, дослівно.

In extremis (л.) ін екстреміс — в останній момент; коли людина вмирає.

In flagranti (л.) ін фляґранті = *En flagrant délit*.

In folio (л.) ін фоліо — у форматі піваркуша.

Ingénue (ф.) інженю — роля нехитрої, простенької особи на сцені; наївна, простодушна людина.

In hoc signo vinces (л.) ін гок сіґно вінцес — „цим переможеш“ — про Хрест, якого zobачив на небі Костянтин Великий перед битвою з Максентієм; звідси — вказівка на засоби, при допомозі яких можна досягнути успіху чи вийти зі скрути.

In loco (л.) ін льоко — на місці.

In medias res (л.) ін медіас рес — „в середину справи чи речі“, себ-то просто до діла, по суті справи.

In natura (ф.) ін натура — у дійсности, по суті натурою.

In octavo (л.) ін октаво — формат книги у восьмушку, у 8-му частину аркуша.

In pace (л.) ін паце — в мирі.

In partibus (infidelium) (л.) ін партібус (інфіделіум) — в краю невірних; додаток до титулу католицького біскупа в нехристиянським краю.

In petto (і.) ін петто — про себе; мовчки, таємно.

In quarto (л.) ін кварто — формат у четверту частину аркуша.

In pleno (л.) ін плено — у повному складі.

In secula seculorum (л.) ін секуля секульорум — на віки вічні.

In spe (л.) ін спе — в надії.

In statu nascendi (л. х.) ін статус насценді — у стані народження, утворення (якого-небудь тіла) при розкладі хемічного сполучення на окремі складники.

In statu quo (л.) ін статус кво — в тому самому (попередньому, давньому) стані.

Inter arma silent leges (л.) інтер арма сілент лґес — серед зброї (під час війни) закони мовчать (не дійсні).

In usu (л.) ін узу — на ужитку.

In usum Delphini (л.) ін узум Дельфіні — для юнацтва.

In vino veritas (л.) ін віно верітас — у вині — правда, себ-то чарка розв'язує язика п'яному.

Ipsa facto (л.) іпсо факто — в силу самого факта; в силу наочности, очевидности.

Ipsa jure (л.) іпсо юре — в силу закона.

Is fecit qui prodest (л.) іс феціт кві продест — той зробив, кому це вигідно (корисно).

Item (л.) ітем — також.

J.

Jeu d'esprit (ф.) же деспрі — „гра розуму“, дотепність.

Jeu de mot (ф.) же де мо — гра слів.

Jeunesse dorée (ф.) женесдоре — золота молодь.

Jonathan — Джонатан — жартлива назва північного американця.

Jour-fixe (ф.) жур-фікс — означений день чи вечір (на тижні чи на місяці) для прийому гостей; вечірка.

Jurare in verba magistri (л.) юраре ін верба магістрі — клястися словами учителя.

Jus gentium (л.) юс генціум — народне право, закон про чужоземців у давньому Римі.

Jus primae noctis (л.) юс пріме ноктіс — право на першу ніч з молодогою жінкою вассала, що належало за середніх віків ленному володареві.

Jus primi possidentis (л.) юс прімі поссідентіс — право першого власника, себ-то того, хто першим заволодів чим-небудь.

Jus privatum (л.) юс пріватум — приватне право

Jus publicum (л.) юс публікум — публичне право.

Juste milieu (ф.) жюст мілье — „золота середина“ — політична система французького короля Люї Філіпа, який намагався лагодити зо всіма партіями.

К.

Kulturkampf (н.) культуркампф — боротьба між урядом Бісмарка і римо-католицьким духовенством в 70—80 роках 19-го століття; взагалі боротьба поступового уряду з клерикальними течіями.

L.

Laesae majestatis (л.) = *Crimen laesae majestatis*.

Laissez faire, laissez passer (ф.) лессе фер, лессе пассе — дайте кожному волю робити те, що йому захочеться, переходити туди, куди йому забагнеться — основне твердження манчестерської економічної школи (кінець 18 віку) проти втручання держави у вільну промисловість і торгівлю.

Lamentabile (і. м.) ляментабіле — жалібно.

Lapis philosophorum (л.) ляпіс філлософорум — філлософський камінь.

Lapsus calami (л.) ляпсус калямі — помилка на письмі, недогляд автора.

Lapsus linguae (л.) ляпсус лінгве — помилка язика, помилка при розмові.

Larghissimo (і. м.) ляргіссімо — дуже поволі, помалу.

Largo (і. м.) лярго — поволі, мляво.

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate (і.) лашіате онї сперанца вої тентрате — „залиши надію кожний, що сюди входить!“ — напис на воротах пекла в „Comedia Divina“ Данте.

Last, but not least (а.) лест, бет нот ліст — останній, але не гірший.

Lazzaroni (і.) лаццароні — зневажливе прізвисько бездомної робітничої класи неапольського населення.

Legato (і. м.) лєгато — звязно, безпереривно.

Legion d'honneur (ф.) лєжьон доннер — „почесний легіон“ — орден, встановлений першим

консулом Бонапартом у Франції р. 1802-го (для військових і цивільних), 5-ти ступенів; вважається найпочеснішим і до нині.

Lento (і. м.) протяжно, поважно.

Le roi est mort, vive le roi (ф.) ле руа е мор, вів ле руа! — „король помер, хай живе король“ розуміється — новий, заступник трону).

Le roi regne, mais ne gouverne-pas (ф.) ле руа рень, ме не гуверн па — „король царює, але не урядув (не править)“ — тезис, висловлений державним діячем Франції Тьером (основа конституційних монархій).

Lèse-majesté (ф.) лез мажесте = *Crimen laesae majestatis*.

Lesto (і. м.) лесто — швидко, побіжно.

Le style — c'est t'homme (ф.) ле стиль се льом — „стиль це в людина“, у стилеві відбивається вдача людини.

L'état — c'est moi (ф.) лета се муа — „держава — це я“ — речення Людовика XIV, як вираз крайного абсолютизму.

Lettres de cachet (ф.) лєтр де каше — в дореволюційній Франції таємні накази, підписані королем, про арешт чи висилку кого-небудь.

Lex (л.) лекс — закон.

liberté, égalité, fraternité (ф.) ліберте, егаліте, фрaternіте — свобода, рівність, братерство — девіз французької республіки.

liberum veto (л.) ліберум вето — воля заборони — право кожного члена, бувшого польського сойму своїм veto (забороною, незгодою) касувати силу соймової постанови.

Lit de justice (ф.) лі де жюстіс — засідання — дореволюційного французького парламенту в присутності короля.

Littera scripta manet (л.) літтера скріпта манет — „писана літера залишається“, московське — „що написано пером, того не вирубаєш сокирою“! порівн. = *verba volast*.

Littera non erubescunt (л.) літтера нон ерубескунт — „літери не червоніють“, папір все терпить, якб дурницю не написати.

Loco citato (л.) льоко цітато — у зазначеному чи вище наведеному місці твору.

L'union fait la force (ф.) люньон фе ля форс — в єднанні — сила.

М.

Ma chère (ф.) ма шер — моя люба, дорога.

Madame (ф.) мадам — в старовину при французькому дворі — титул старшої дочки короля чи дофіна, або братової короля; пізніше — почесний титул знатних пань; пані — всяка замужня жінка чи панна в літах у Франції чи Англії; в нас — пані, замужня жінка вищої та середньої класи суспільства.

Mademoiselle (ф.) мадемуазель — при старому режимі у Франції — старша дочка брата короля або перша принцеса крови, доки вона в паннах; в старовину у Франції — всяка жінка (навіть замужня), коли вона не належить до вищого

клясу; нині — панна з вищого чи середнього класу.

Maestoso (і. м.) маестозо — урочисто, величньо, поважно.

Maestro (і.) маестро — маестро, майстер, вчитель. В Італії — почесна назва композиторів, музикантів-віртуозів, вчителів співу, диригентів.

Magister dixit (л.) магістер діксіт — „так сказав учитель“ — аргумент схолястиків, що посилялися на Аристотеля, як на непорушний авторитет.

Magna charta libertatum (л.) магна харта лібертатум — „велика хартія вільностей“ — державний акт, виданий англійському народові королем Іваном безземельним р. 1215-го; конституція Людовика XV у Франції р. 1815; програма чартистів (Charter — чартер — хартія), висунутий в Англії р. 1839-го, яким домагалися широких політично-соціальних реформ на демократичних підставах. Хартію чартистів було відхилено парламентом, а самий рух задушено поліцією.

Maître (ф.) метр — вчитель; пан, господар.

Maître d' hôtel (ф.) метрдотель — настарший сторож при готелю чи паласові; портьє.

Mano destra, mano sinistra (і. м.) мано дестра, мано сіністра — правою, лівою рукою.

Manu militari (л.) ману мілітарі — військовою силою.

Manu propria (л.) ману пропріа — власноручно; самовластно.

Manus manum lavat (л.) манус манум ляват — рука руку мие.

Mariage d' amour (ф.) мар'яж дамур — шлюб ізза кохання.

Mariage de raison (ф.) мар'яж де резон — шлюб ізза грошей.

Mater dolorosa (л.) матер дольороза — образ Божої Матері „Скорбящої“.

Mauvais genre (ф.) мове жанр — погані манєри, смак, грубі звички.

Mauvais ton (ф.) мове тон — невихованність, незнання свіцких правил поведження, одягу і т. п.

Maximum (л.) максімум — готівкова найбільша границя перемінної величини; найвища степень, крайня границя.

Mea culpa, mea maxima culpa (л.) меа кульпа, меа максіма кульпа — моя провина, моя найтяжча провина.

Medice, cura te ipsum (л.) медіце, кура те іпсум — „лікарю, ізцилися сам“.

Melancolico (і. м.) мелянколіко — мелянхолічно, сумно.

Memento mori (л.) мemento морі — памятай про смерть; символ смерти: череп з двома перехрещеними маслаками.

Mens sana in corpore sano (л.) менс сана ін корпоре сано — здоровий дух у здоровому тілі.

Menu (ф.) меню — карта страв (по рестораціях).

Merci (ф.) мерсі — спасибі, дякую.

Mesalliance (ф.) мезаліянс — нерівний шлюб.

Messieurs (ф.) месіє — панове, шановні добродії, шановне паньство.

Mezza-voce (і. м.) мецца воче — спів у пів-голоса.

Mezzo (і. м.) меццо — зменшення сили згука наполовину

Mezzo forte (і. м.) меццо форте — наполовину сильніше.

Mezzo soprano (і. м.) меццо сопрано — пів-діскант, альт.

Minimum (л.) мінімум — найменча величина, кількість, ціна, границя чого-небудь.

Misce (л.) місце — „змішай!“ (на рецептах лікарських).

Miscellanea (л.) місцеллянеа — збірка різних статей, нарисів оповідань і т. п.

Mise en scène (ф.) мізансцен — постановка (на сцену), обстановка.

Misericordia (л.) мізерікордіа — милосердя, змилювання.

Moderato (і. м.) модерато — помірковано.

Modus vivendi (л.) модус вівенді — умови, при яких можливі правильні стосунки між двома сторонами; згода для тимчасового залагодження стосунків.

Mon cher (ф.) мон шер — мій любий, дорогий.

Monseigneur (ф.) монсеньор — французький титул, що дається особисто чи в листах при зносинах з принцами крові, кардиналами, архієпископами, єпископами і прелатами.

Monsieur (ф.) месье — колись у Франції — титул старшого брата короля; нині — пан, шановний добродій.

Mont de piété (ф.) мон де п'єте — мійська позичкова каса, льомбард.

Mosso (i. м.) моссо — жваво.

Motto (i.) девіз, гасло.

Motu proprio (л.) моту пропріо — з власної ініціативи.

Mr. (ф.) скорочене *Mosieur*.

Mrs. (ф.) скорочене *Messieurs* — месьє — панове!

Mulier tacet in ecclesia (л.) мулієр тацет ін еклєзіам — „жінка хай мовчить у церкві“, жінці не варт брати участі в соборній нараді.

Mutatis mutandis (л.) мутатіс мутандіс — зробивши відповідні зміни.

Mutato nomine (л.) мутато номіне — змінивши назву; під другим іменем.

N.

N — північ, північний схід.

Nascuntur poeta, fiunt oratores (л.) наскунтур poeta, фіунт ораторес — поетом треба вродитись, а промовцем (можливо й) зробитися.

Natura non facit saltus (л.) натура нон фаціт сальтус — природа не робить скачків.

Nature morte (ф.) натюр морт — „мертва природа“, померші чи забиті животики та їх частини, що служать об'єктом для малярів, скульпторів і т. п.

Nec plus ultra (л.) нек плюс ультра = *Non plus ultra*.

Nefas (л.) нефас — несправедливість, безправність.

Nel tempo (і. м.) нель темпо — у такт.

Nemo (л.) немо — ніхто.

Nervus rerum (л.) нервус рерум — нерв річей; суть справи, головне діло.

Netto (і. к.) нетто — вага краму без пакування; чиста ціна краму за винятком усіх знижок чи попередніх витрат.

Nie pozwalam (лх) не попускаю = **Liberum veto**.

Nil admirari (л.) ніль адмірарі — не слід нічому дивуватись.

Nil novi sub solo (л.) ніль нові суб сольо — ніщо не є новим під сонцем (на землі).

NO — південний схід; південно-східний вітер.

Noblesse oblige (ф.) ноблес обліже — шляхетність обов'язує; високе становище обов'язує людину до відповідних вчинків.

Nolens-volens (л.) нолєнс-волєнс — хоч-не хоч; волею-неволею.

Noli me tangere (л.) нолі ме тангере — „не руш мене!“ — назва соромливої мімози; образявлення Христа перед Марією Магдалиною після Воскресення.

Nomina sunt odiosa (л.) номіна сунт одіоза — „імена ненавистні“, себто імен краще не називати, а нотувати факти.

Non bis in idem (л.) нон біс ін ідем — не можна два рази карати за один і той самий злочин.

Non multa, sed multum (л.) нон мультя, сед мультум — „не багачко, але багато“; в небагатьох словах багато змісту.

Non plus ultra (л.) нон плюс ультра — до неможливості, до крайньої границі.

Non possumus (л.) нон поссумус — „не можемо“ — формула папського відмовлення виконати вимогу цивільної влади; категоричне відмовлення впливових чи владних осіб.

Nonsens (н. л.) нонсенс — нісенитниця.

Nosce te ipsum (л.) носце те іпсум = Gnophthi se auton (г.) гнофті се автон — „пізнай самого себе“ — теза філософа Сократа.

Nota bene (л.) нота бене — NB. — занотуй добре, заміть гарненько; примітка.

Notre Dame (ф.) нотр-дам — Богородиця.

Notturmo (і. м.) ноттурно — ноктурн, ночна серенада; музична п'єса, написана для інструментального виконання, ніжно-мрійного характеру, висловлює переважно вечірні настрої; в малярстві — картина характерних ефектів ночного освітлення.

Nouveauté (ф.) нувоте — новина (моди).

NW — північний захід; північно-західний вітер.

О.

О — схід, східний вітер.

Odi profanum vulgus (л.) оді профанум вульгус — „ненавидь неосвічену чернь“ — вірш Горація.

Oeil de boeuf (ф.) ейль де беф — „бичаче око“. Овальне чи кругле вікно — з окрема — в одній салі версальського паласу, з яким (вікном) зв'язана скандальна хроніка часів Людовика XIV.

Ohne Hast, ohne Rast (н.) оне хаст, оне рашт — не хваплючись і без спочинку.

Oleum (л.) олеум — олія, масло.

Omnia mea mecum porto (л.) омнія меа мекум порто — „я все своє ношу з собою“; розумове, духовне багатство людини не може загубитись.

Omnium cosensu (л.) омніум косенсу — по загальній згоді.

Opera et studio (л.) опера ет студіо — трудом і старанням.

Opus (л.) опус — скорочено — Оп. — робота, твір.

Ora et labora (л.) ора ет лябора — молися і роби.

Orbis terrarum (л.) орбіс террарум — земна куля

Ordre du jour (ф.) ордр дю жур — порядок денний.

O, sancta simplicitas (л.) о, санкта сімпліцітас! — „о, свята простота!“ — слова Івана Гуса до старушки, що побожно принесла вязанку дров на те вогнище, де мали спалити його.

O, tempora! O mores! (л.) о, темпора! о, морес! — „о, часи! о, норови!“ — вигук Ціцерона в його промові проти Катіліни.

Out sider (а.) аут сайдер — коняка на скачках, не належна до числа фаворитів, — за яку не багато йдуть на заклад; ком. — сторонній до біржі, випадковий спекулянт валютою і коштовними паперами.

Р.

Panem et circenses (л.) панем ет цірценсес —

„хліба і видовиськ (спектаклів)!“ — вимога римської черні (часів імперії), яка утримувалась на державній кошт і розважалася цирковими виставами.

Papeterie (ф.) паптері — крамниця з канцелярськими приладами; бюрове (письмовне) приладдя.

Papier maché (ф.) пап'є-маше — матеріал для різних виробів, який уживається замість дерева, текстури і навіть бляхи. Готується з паперу, крохмалю, клею, гіпсу і фарби.

Par bleu (ф.) пар бльо — тьфу! А гій! Ну-ну!

Par dessus (ф.) пар дессю — пальто, верхній одяг.

Pardon (ф.) пардон — вибачте; даруйте.

Par excellence (ф.) пар екселянс — переважно.

Par exemple (ф.) пар екзамплъ — наприклад.

Par force (ф.) пар форс — силою.

Parlando (і. м.) парляndo — співомовка.

Par occasion (ф.) пар оказьон — випадково.

Parole d'honneur (ф.) пароль доннер — слово чести.

Partie de plaisir (ф.) парті де плезір — гулянка; весела і коротенька мандрівка з метою розваги.

Parvenu (ф.) парвеню — вискочка, улюбленець, милованець.

Pas de deux (ф.) па-де-де балетний танець, що провадиться двома особами.

Pas de grâce (ф.) па де грас — танець в якому дається змога дієвій особі виявити свою грацію.

Pas seul (ф.) па сеоль — балетне сольо.

Pater familias (л.) патер фаміліас — батько родини (семії).

Pater noster (л.) патер ностер — „Отче наш!“

нотації чи зауваження старших, до молодших; вичитати кому-небудь „патер-ностер“ значить вивістити досить довгу і детальну догану чи сердите зауваження.

Pater patriae (л.) патер патріє — „отець отчизни“ — титул, даний сенатом де-яким римським імператорам.

Peccavi (л.) пеккаві — „согрішив“, мій гріх, моя провина.

Pêle mêle (ф.) пель-мель — суміш, мішанина; безладдя; як помало.

Pendant (ф.) пандан — парна річ; річ, що до пари іншій речі; відповідний; те, що підходить; В (у) пандан до речі, до пари, відповідно, влучно.

Per aspera ad astra (л.) пер аспера ад астра — „через терня до зір“, себ-то — дорога до щастя чи слави лежить через великі труднощі.

Pereat (л.) переат — хай згине! щезни, пропади!

Pereat mundus, fiat justitia = **Fiat justitia**.

Per fas et nefas (л.) пер фас ет нефас — всіма правдами і неправдами.

Per pedes apostolorum (л.) пер педес апостольорум — „як ходили апостоли“, себто пішки.

Perpetuum mobile (л.) перпетуум мобіле — вічний рух — даремні заходи людства винайти машину з вічним рухом, себ-то з роботою без витрати енергії.

Persona grata (л.) персона грата — приємна особа; людина, що користується чибю-небудь прихильністю.

Petitio principii (л.) петіціо прінціпії — висновок

з того твердження, яке ще тільки має бути доказаним.

Pia desideria (л.) піа дезідеріа — гарні побажання.

Pianissimo (і. м.) піаніссімо — як найтихіше, дуже слабо, тихо.

Piano (і. м.) піано — тихо, слабо.

Piazza (і.) піацца — площа, пляц.

Pied-à-terre (ф.) п'єда тер — тимчасове помешкання.

Pieno (і.) пієно = Pleno.

Plaisir (ф.) плєзір — охота, насолода, задоволення.

Pleno (і. з. л.) плєно — повний (згук).

Plenus venter non studet libenter (л.) плєнус вентер нон студет лібентер — „повний живіт не вчиться вільно“, себ-то тяжко вчиться чи, взагалі, працювати головою, коли живіт повний.

Poco a poco (і. м.) поко а поко — „мало поамалу“, поволі.

Point d'honneur (ф.) пуан доннер — почуття гонору; діло чести; перебільшено — фальшиве розуміння чести.

Pomposo (і. м.) помпозо — урочисто.

Pontifex maximus (л.) понтіфєкс максімус — титул Папи Римського; у давньому Римі — найвищий жрець, який головував над іншими жрецькими, священослужителями і весталками, вів літопис і т. и. До р. 382-го нашої ери цей титул належав також Римським Імператорам.

Porto (і.) порто — поштова оплата кореспонденції (листування) чи посилки.

Poste restante (ф.) пост рестант — „після потрі-

бування“, реклямовані листи, які надсилаються з неповною адресою і переховуються в поштовій конторі до відповідної вимоги адресата.

Post factum (л.) пост фактум — після того, як подія вже відбулася, коли немає вже поради; (порівнай „мудрий лях по шкоді“).

Post hoc, ergo propter hoc (л.) пост гок, ерго протер гок — „після того, значить в наслідок того“ — визнання всякого попереднього з'явища причиною наступного (слідуючого) — льогічно неправильний висновок.

Post hominum memoriam (л.) пост гомінум меморіам — з незапам'ятних часів, з давніх давен.

Post scriptum (л.) пост скриптум — P. S. — приписка до закінченого і вже підписаного листа.

Pour la bonne bouche (ф.) пур ля бонь буш — на закуску; найкраще або найсмачніше.

Pour le mérite (ф.) пур ле меріт — пруський орден переважно за військові заслуги.

Pour passer le temps (ф.) пур пассе ле тамп — для провадження часу; порівн. аби день до вечора.

Praesente medico nihil nocet (л.) презенте медіко нігіль ноцет — в присутности лікарія нічого не шкодить.

Presto (і.) престо — швидко, скоро.

Prima (і. м.) пріма — перший чи основний голос; перший тон октави; перша скрипка, флейта; струна А (ля) на скрипці чи віолончелі; комерц. — першо сортний крам.

Primo occupanti (л. ю.) прімо оккупанті — „першому, що посів“, право володіння, яке визнаєть-

ся за першим, занявшим нікому не приналежну, винайдену землю.

Primus inter pares (л.) примус інтер парес — перший між рівними.

Prix-fix (і. к.) прікс-фікс — встановлена, стала ціна, без підвишки чи знижки.

Pro domo sua (л.) про домо суа — „за свою хату“ — на свій захист; на захист себе і своїх справ; у справі особистій, між нами кажучи: порив. — наша хата покришка.

Pro et contra (л.) про ет контра — за і проти.

Profession de foi (ф.) профессьон де фуа — сукупність поглядів чи переконань, які керують певною людиною при її роботі.

Pro forma (л.) про форма — для форми, про людське око.

Pro memoria (л.) про меморія — для пам'яті.

Pro mille (л.) про мілле — на тисячу, з тисячі, за тисячу.

Pro patria (л.) про патріа — за отчизну.

Propria manu (л.) пропріа ману — у (на) власні руки.

Pruderie (ф.) прюдєрі — неприступність.

Prud' homme (ф.) прюдом — у Франції член суда, яко посередник і експерт при суперечках між господарями і робітниками; тип тупого і самозадоволеного філістера (обмеженої, недалекої людини) що авторітетним тоном приголошує різні нісенітниці.

Q.

Qualis rex, talis grex (л.) кваліс рекс, таліс грекс — який пастух, така череда; який піп, така його парафія.

Quand même (ф.) канд мем — всеж таки, навіть у крайньому разі.

Quantité négligeable (ф.) кантіте негліжабль — незначна величина, щось мало варте.

Quasi (л.) квазі — нібито, буцімто (іронічно).

Qui pro quo (л.) кві про кво — один замість другого; плутанина, непорозуміння.

Qui vivra verra (ф.) кі вівра — верра — поживем — побачимо.

Quod erat demonstrandum (л.) квод ерат демонстрандум — що і треба було довести (доказать).

Quod libet (л.) квод лібет — всяка всячина.

Quod licet Jovi, non licet bovi (л.) квод ліцет йові, нон ліцет бові — що можна юпітерові, того не можна бикові; що попові можна, то дякови — зась.

Quos ego! (л.) квос его — „ось я вам! — погроза Нептуна, звернена до вітрів, що розшумілися.

Quos vult perdere Jupiter, dementat prius (л.) квос вульт пердере юпітер, дементат пріус — кого юпітер хоче знищити, того перще позбавляє розуму.

Quosque tandem (л.) квоскве тандем — „доки ще...“ — початок промови Ціцерона проти Катіліни; вираз вичерпаного терпіння, коли „тернець увірвався“.

Quo vadis (л.) кво вадіс — „камо грядеші?“

R.

Raison d'être (л.) резон детр — рація чи зміст якого-небудь явища; підстава, основа.

Reductio ad absurdum (л.) редукціо ад абсурдум — доведення до нісенитниці (льоґічний метод доказу).

Rendez-vous (ф.) рандеву — побачення, зустріч.

Repetitio est mater studiorum (л.) репетіціо ест матер студіорум — повторення є мати вчення (науки).

Replicato (і. м.) реплікато — повторюючи.

Requiescat in pace (л.) реквієска́т і́н паце — хай спочиває мирно — надмогильний надпис.

Res (л.) рес — річ, тіло.

Res judicata (л. ю.) рес юдіката — вирішена справа.

Res nullus (л.) рес нуллюс — нікому неналежне майно.

Res publica (л.) рес публіка — суспільна справа.

Resoluto (і. м.) резолюто — сміливо, рішуче.

Review-a = **Révue** (ф.) ревью — огляд, журнал.

Rira bien qui rira le dernier (ф.) ріра б'єн кі ріра ле дерньє — сміється добре той, хто сміється останнім.

Risoluto (і. м.) різолюто = **Resoluto**.

Ritenuto (і. м.) рітенуто — здержуючи, зменшуючи темп.

Robe de chambre (ф.) роб де шамбр — капот, халат.

Rouge et noir (ф.) руж е нуар — червоне і чорне (газартна гра).

Rule Britannia (а.) рюл Британія — „Володій

Британія!“ — початок англійської національної пісні, написаної Томсоном.

S.

S — південь; південний вітер.

Sacré-cœur (ф.) сакре-кео — св. Серце Христове; культ, прийнятий римо-католицькою Церквою з XVII в.

Salle d'armes (ф.) саль дарм — заля для фехтування.

Salto mortale (і.) сальто мортале — небезпечний для життя стрибок; небезпечне підприємство.

Salus publica suprema lex est (л.) салюс публіка супрема лекс ест — „суспільне добро є найвищий закон“.

Salve (л.) сальве — здоров.

Sancta sanctorum (л.) санкта санкторум — святеє святих.

Sanculottes (ф.) санкюльтот — „санкюлоти, безштаньки“ — під час французької революції — призвище пролетарів і революціонерів, які носили звичайні довгі штани, тоді як вищі аристократичні класи (переважно контрреволюційні) одягались в коротенькі штанці по коліна (culottes); безштаньки, голодранці, босяки.

Sans façon (ф.) сан фасон — безцеремоній, просто.

Sans gêne (ф.) сан жан — без церемоній.

Sapienti sat (л.) сапієнті сат — для розумного досить, розумний зрозуміє,

Sauve qui peut (ф.) сов кі пею — „рятуйся хто може!“

Savoir-vivre (ф.) савуар вівр — уміння жити; знання свіцьких умов і стосунків.

Scherzo (і. м.) скерцо — музична п'єса легкого, жартливого змісту, швидкого темпу — звичайно: середня складова частина великого твору — сонати чи симфонії.

SE — південний схід; південно-східний вітер.

Secondo (і. м.) секондо — повторно.

Selfgouvernement (а.) сельфгубернман — самоврядування.

Selfhelp (а.) сельфельп — самодопомога.

Self-made (а.) сельф мейд — людина, що самостійно пробилася „в люде“, сама собі обов'язана успіхами в житті; сам собі пан.

Semper idem (ф.) семпер ідем — завжди те саме...

Se non è vero è ben trovato (і.) се нон е веро е бен тровато — коли це й неправда, то добре вигадано.

Sensibile mente, Sensibilmente (і. м.) сенсібіліменте, сенсібільменте — зворушливо, чуло.

Sforzando (і. м.) сфорцандо — зміцнюючи згук.

Shocking (а.) чокінг — вигук в англійців: непристойно! скандально!

Sic (л.) сік — „так“ — ставиться в дужках після слова чи виразу, які викликають здивовання чи іронію, або коли хочуть звернути особливу увагу на них.

Sic itur ad astra (л.) сік ітур ад астра — „так ідуть до зір“, така дорога в гору (до вищого становища).

Sic transit gloria mundi (л.) сік трансіт гльорія мунді — так проходить земна слава.

Sic volo, sic jubeo (л.) сік вольо, сік юбео — „так хочу, так наказую“.

Similia similibus curantur (л.) сіміліа сімілібус курантур — подібне вилічується (лікується) подібним — основна теза гомеопатії.

Sine ira et studio (л.) сіне іра ет студіо — без гніву і пристрасти.

Sine loco (л.) сіне льоко — без означення місцевости.

Sine qua non (л.) сіне ква нон = *Conditio sine qua non* (л.) кондіціо, сіне ква нон — умова, без якої що-небудь неможливе; найнеобхідніща умова.

Sint ut sunt, aut non sint (л.) сінт ут сунт, авт нон сінт — „хай буде так, як є або хай зовсім не буде“ — вираз категоричного небажання перемін в раз установленому ладу.

Sit tibi terra levis (л.) сіт тібі терра левіс — хай буде тобі лехкою земля; земля тобі пером!

Sit venia verbo (л.) сіт венія вербо — московське „с пазваленія сказать“; вибачте за вираз; прости Господи... (вираз глибокої іронії).

Sit vis pacem, para bellum (л.) сіт віс пацем, пара беллум — коли хочеш миру, то готуйся до війни.

Sleeping-car (а.) сліпінг-кер — спальний вагон.

Société (ф.) сосьєте — суспільство, товариство, спілка.

Smorendo (і. м.) сморендо — ослабляючи до заглушення звук.

- Soave** (i. м.) соаве — ніжно, приємно,
Soffocando (i. м.) соффокандо — заглушуючи звук.
Soffocato (i. м.) соффокато — глухо, переривно.
Soi-disant (ф.) суа-дізан — так званий; позірний;
 нібито; дивись *Quasi*.
Soirée (ф.) суаре — вечірка по запрошенням.
Sonoro (i. м.) соноро — голосно.
Sopra (i. м.) сопра — на, на горі.
Sospirando (i. м.) соспірандо — підроблюючись
 під зітхання, ніби зітхаючи.
Sostenuto (i. м.) состенуто — витримуючи.
Sotto (i. м.) сотто — під.
Spiritus (л.) спірітус — спирт.
Stabat Mater (л.) стабат матер — римо-католи-
 цький гімн у пам'ять страждань Мати Божої
 при расп'яттю Христа.
Staccato (i. м.) стаккато — уривково.
Standart of life (а) стандарт ов лайф — сукуп-
 ність повсякденних потреб, необхідних і харак-
 терних для цілого класу людей чи окремої лю-
 дини.
Statu quo = *In statu quo*.
Statu quo ante (л.) стату кво анте — у давньому
 стані.
Status (л.) статус — стан, становище річей.
Status in statu (л.) статус ін стату — „державна
 в державі“ — замкнута частина населення, що
 має свої інтереси (часто ворожі до держави)
 і що не допускає до свого кола інших (жиди,
 москалі, поляки, московський єпископат, поль-
 ські товариства на Україні).

Steeple-chase (а.) стіплъ-чез — скачки з великими перешкодами, по нерівній місцевості, з ровами, ярами, окопами, парканами і т. и.

Strepitoso (і. м.) стрепітозо — глумливо.

Stretto (і. м.) стретто — швидко.

Stridendo (і. м.) стрідендо — різко, пронизливо.

Struggle for life (а.) строгл фор ляйф — боротьба за існування.

Sub conditione (л.) суб кондіціоне — під умовою, при умові.

Sub divo (л.) суб діво — під відкритим небом.

Subito (і. м.) субіто — квапно, поспішно.

Succés d'estime (ф.) сюксе дестім — успіх, яким певна особа обов'язана не своєму творові і не його виконанню, а тільки особистій повазі та симпатіям до нього з боку суспільства.

Suffrage universal (ф.) сюфраз універсаль — загальна подача голосів.

Sui generis (л.) суї генеріс — свого роду.

Summum jus, summa injuria (л.) суммум юс, сума ін'юріа — „найвище право в (часто) найвищою неправдою“, себто — точне слідування букві закону спричиняється до найвищої несправедливості.

Sursum corda (л.) сурсум корда — маймо до Бога серця! себ-то — не журіться, мужайтесь!

Suum cuique (л.) суум куїкве — кожному своє, кому що.

SW — південний захід; південно-західний вітер.

Sweating-system (а.) світінг-систем — „витискання поту“ — система економічна, при якій

заробіток ставиться в залежність не від робочих годин, а від кількості та якості продукції.

Т.

Table d'hôte (ф.) табльдот — загальний стіл до сніданків і обідів по готелях, рестораціях і пансіонах; реєстр страв.

Tabula rasa (л.) табуля раза — чиста навощена дошка, що уживалася коллись для писання віршів; звідси — душа народженого немовляти, що не має жадних природжених уяв.

Tacito consensu (л.) таціто консенсу — з мовчазної згоди.

Taedium vitae (л.) тедіум віте — огида до життя.

Te deum (л.) те деум — римо-католицький гимн „Тебе Бога хлалимо“.

Tempi passati (і.) темпі пассаті — минулі часи, минуле.

Tempora mutantur et nos mutamus in illis (л.) темпора мутантур ет нос мутамус ін ілліс — часи міняються і ми змінюємося разом з ними.

Terra incognita (л.) терра інкогніта — невідомий край; незнайома річ чи діляниця.

Tête-à-tête (ф.) тет-а-тет — один на один.

That is the question (а.) тзет із ді куестшен — „ось — питання!“ — з монологу Гамлета „Бути чи не бути?“.

Tiers-état (ф.) тьєр-зета — третє сословіє.

Time is money (а.) тайм із моней — „час то гроши“.

Timeo Danaos et dona ferentes (л.) тімео данаос ет дона ферентес — „боюся данайців навіть тоді, коли вони приносять дарунки“. Вираз недовіря до ворогів, навіть коли вони виявляють з свого боку покірність і бажання прислужитись чи допомогти.

To be or not to be (а.) ту бі ор нот ту бі — „бути чи не бути?“ — початок монолога Гамлета.

Tour de force (ф.) тур де форс — зусилля, напруження.

Tournée (ф.) турне — кругова мандрівка.

Trade mark (а.) тред марк — фабрична марка.

Tremolo (і. м.) тремольо — дріжання.

Trente et quarente (ф.) тран е каран — 30 і 40 азартна гра в рулетку.

Tropo (і. м.) троппо — занадто.

Tu l'as voulu Georges Dandin (ф.) Тю ля вулю Жорж Данден — „ти сам цього хотів, Жорж Данден!“ — коли сама людина винна в якійсь своїй невдачі.

Tutti frutti (і.) тутті фрутті — всяка всячина.

Tutti quanti (і.) тутті кванті — і т. и., і т. д.

U.

Ubi bene, ubi patria (л.) убі бене, убі патріа — „де добре, там і отчизна“, девіз комерсантів,

а також москалів, жидів і кресових поляків на Україні.

Usu noto (л. м.) узу ното — ужиток відомий.

Ultima ratio (л.) ультіма раціо — останній доказ, рішучий аргумент.

Ultra (л.) ультра — надто; по той бік; в найвищій ступені.

University extension (а.) університі ікстеншен — поширення освіти у формі народніх університетів.

Urbi et orbi (л.) урбі ет орбі — „містам і землі“ (людям і землі) — всюди, по всіх закутках і роздоріжках, що-небудь проголошувати.

V.

Va-banque (ф.) ва-банк — при карточній грі — ставка на одну карту цілої готівки банку.

Vae victis! (л.) ве віктіс — горе подоланим!

Vale (л.) вале — бувай здоров! до побачення.

Vanitas vanitatum (л.) ванітас ванітатум — суєта суєт.

Variété (ф.) вар'єте — суміш, різноманітність, кафешантан, духан. В Англії — „мюзік холл“ — зала для для музичних, вокальних, акробатичних і балетних номерів.

Veni, vidi, vici (л.) вені, віді, віці — прийшов, зобачив, подолав — слова Ю. Цезаря.

Verba volant, scripta manent (л.) верба волянт,

- скріпта манент — „слова вивітрються, а написане залишається“ Див. *Littera Scripta manent*.
Veto = *Liberum veto*.
Via (л.) віа — „дорогою“, по напрямку через (означення поштового напрямку).
Vice versa (л.) віце верса — зворотно, відворотно.
Vis major (л.) віс майор = *Force majeure*.
Volens-nolens (л.) воленс ноленс — хоч не хоч, волею-неволею.
Vox populi, vox Dei (л.) вокс популі, вокс Деї — голос народу — голос Бога.

W.

W — захід; західний вітер.

ДОДАТОК.

Під час друкування словника пропущено такі вирази :

Arbiter elegantiarum (л.) арбітер елеґанціарум — законодавець мод.

Barba crescit, caput nescit (л.) барба кресцит, капут несцит — борода росте, а голова — порожня (дурна).

Ca. = *circa* (л.) цірка — майже, біля.

Caeteris paribus (л.) цетеріс парібус — при інших рівних умовах.

Debes, ergo potes (л.) debes, ergo potes — повинен, значить можеш.

Dulce et decorum est pro patria mori (л.) дульце ет декорум ест про патріа морі — Померти за отчизну — гарно і приємно.

Duobus latantibus — tertius gaudet (л.) дуобус лятантібус — терціус гавдет — коли двоє б'ються (сваряться), то третій радіє (тішиться).

Dva — to rada, a tri zrada — чеська приказка — два — то рада, а три — зрада.

Euryka (гр.) еврика — „знайшов! — вигук Архимеда коли він приймаючи ванну (купаючись) помітив, що тіло у воді значно тратить у своїй вазі: це спостереження спричинилося до формулування Архимедом його знаменитого гидро-

статичного закону і введення в науку поняття про питомі тягарі тіл.

Fortes fortuna juvat (л.) фортес фортуна юват — сміливим доля помагає.

Hanibal ante portas (л.) Ганнібаль анте портас „Ганнібаль (вже) коло воріт“ — застереження при небезпеці, що вже ось-ось може повстати чи загрожувати.

Ignorabimus (л.) ігнорабімус — „ігноруймо!“ порівн. — лихо його бери; чорт з ним...

Inter arma tacent musae (л.) інтер арма тацент музе) під час війни німіють музи, себто наука, література, мистецтво не розвиваються (чи, принаймні, зупиняються у своєму нормальному розвитку).

Larga manu (л.) лярґа ману — щедрою рукою.

Les beaux esprits se rencontrent (ф.) ле бо зеспрі се ранконтр. — великі розуми (уми) сходяться (здибаються); порівн. — який їхав таку здибав.

Nolo et volo non habitant in hoc domo (л.) нольо ет вольо нон габітант ін гок домо — „хочу“ і „не хочу“ не живуть у цій хаті; порівн.—на чиему возі їдеш, того й пісню співай.

Nulla regula sine exceptione (л.) нульля реґуля сіне ексцепціоне — немає правила без винятків.

O, terque, quaterque beati (л.) о, теркве, кватеркве беаті — О, тричі, чотиричі блажені (щасливі) — вислов іронічно — заздрісного почуття.

Panta rei (гр.), панта реї — „все тече“ так ви-

словив філософ Геракліт з Ефесу (500 р. до Хр.) свою думку про змінливість цілого всесвіту; „все тече“ значить все в природі змінюється бо одні явища заступають інші, одні тіла формуються й народжуються, інші перетворюються чи вмирають або руйнуються і т. д.

Pariunt montes, nascitur ridiculus mus (л.) паріунт монтес, насцітур рідікулус мус — „дулася гора, а вродилася миша“ чи просто: гора вродила мишу; дрібний, незначний, результат великих змагань чи широких планів, намірів, надій.

Per risum multum cognoscere stultum (л.) пер різум мультум когносцере стультум — „по великому сміху пізнаємо дурня“; порівн. — рад-раденський, що дурненький.

Profani, procul este! (л.) профані, прокуль есте — профані (незнаючі; ті, що не розуміються на чомусь), відступіться (йдіть геть)!

Quid cum Jesuitis, non cum Jesu itis (л.) квід кум Єзуїтіс, нон кум Єзу ітіс — хто йде з Єзуїтами, той — не з Христом (Ісусом).

Quid quid agis prudenter agas et respice finem (л.) Квід квід агіс прудентер агас ет респіце фінем — Щоб ти не робив, роби обережно і вважай на кінець роботи; порівн. — оглядайся на задні колеса.

Quod capita — tot mentes (abo sententiae) (л.) квод капіта — тот ментес (або сентенціє) — скільки голів — стільки розумів (умів).

Res judicata pro veritate habetur (л.) рес юдіката про верітате габетур — винесений присуд

вважається правдивим (себ-то мусить вважатися єдино-правдивим, хоч би й був цілком несправедливим).

Resp. = **Respective** (л.) респектіве — властиво, тоб-то.

Rustica gens optima flens et pessima gaudens (л.) рустіка ґенс оптіма фленс ет пессіма ґавденс — сільський рід (мужицька порода) тоді добрий, коли плаче (себ-то, коли йому погано жиється) і поганий, коли радіє (з доброго життя).

Sua Sponte (л.) суа спонте — на власну руку, з власної ініціативи.

Sine Jove nec pede move (л.) сіне Йове нек педє мове — без Юпітера ані ногою руш; порівн. — без Бога — ні до порога.

Tace, jace in (або sub) fornace (л.) таце, яце ін (суб) форнаце — мовчи, лежи на печі.

Taliter, qualiter — nihil fundamentaliter (л.) талітер, квалітер, нігіль фундаментаіітер — „так-сяк а ґрунтовно — нічого“; ні те ні се.

Tarde venientibus ossa! (л.) тарде венієнтібус осса. Хто запізнюється тому, (залишаються) кістки; порівн. хто пізно ходить, той сам собі шкодить.

Trop d' audace (ф.) тро додас — багато сміливости.

Trop de zèle (ф.) тро де зель — багато ретельности, занадто завзято.

Unitis viribus (л.)-унітіс вірібус — спільними силами.

Ut desint vires tamen est laudanda voluntas (л.) ут дезінт вірес тамен ест лядданда волюн-

тас — хоч сил бракує (на завершення якоїсь справи), але саме бажання (вже) варте похвали.
Utile dulci (л) утіле дульці — корисне з приємним.

Via facti (л.) віа факті — явочним порядком.

Латинський ребус, висічений на одному з надгробків давньої Помпеї:

o	quid	tua
b	est	biae
ra	ra	ra
es	et	in
ram	ram	ram
	i i	

Пояснення. Літера о стоїть над (super), b, що дає при спільній вимові слова: о, superbe. Так само quid
est треба читати: quid super est; tuae
biae = tuae superbiae; „ra“ написано тричі (три рази — ter) отже = terra; „ram“ на тій самій підставі треба читати „terram“; „i“, яко написано двічі (два рази — bis) = ibis.

О, superbe! quid super est tuae superbiae; terra es et in terram ibis — о, супербе! квід супер ест тве супербіє; терра ес ет ін терра ібіс! — О, гордий! що є твої гордощі (що залишилося від твоїх гордощів); земля єси ти і в землю підеш.

На закінчення.

Найкращий інструмент в руках невмілого грача може дати несподівано-сумний ефект: отже користування бідним і простим матеріалом нашого словничка потребує певного уміння та має, мовляв, свою техніку чи ряд правил, приблизний зміст яких тут наводимо. Уживання чужоземних виразів підлягає тому самому *bon-ton*'у, що обов'язковий при користуванні чужими мовами взагалі: не лічить чи „не прийнято“ уживати яких небудь цитат по латині чи по французькому, коли не має певности, що більшість товариства зрозуміє їх. Без попередніх зауважень і „передмов“ можна „цітувати“ лише у приблизно-одноманітній інтелегентній компанії, не турбуючись про зрозумілість того чи іншого виразу, бо високе звання інтелегента просто з'обов'язує до певного мінімуму різноманітних відомостей... Отже, в товаристві, скажемо, студентів, професорів, пан-отців, осіб вільних професій, артистів і т. и. прийнято — в разі потреби — подавати цитати не тільки без попереджень, але часто починаючи одним-двома словами той чи інший занадто відомий вираз і обриваючи речення раптовою паузою, напр. — *omnia mea... res judicata... duobus latantibus...*

В товаристві мішаному, різноманітному (суто провінціальному чи „хуторянському“) та ще й мало знайомому краще — в залежності від пере-

важного рівня інтелігентности — або промовчати зовсім („не мечите бісера“...), — або подати свою скристалізовану думку в рідній мові, поступившись пориванням до „вищої краси“, — або попередивши слухачів таким, наприклад, зауваженням: єсть дуже гарна латинська (німецька чи французька) приказка..., означає вона приблизно того...; добре з цього приводу кажуть французи...; ну, звичайно, ще в часи Людовиків був крилатий вираз..., яким хтіли висловити, що... і т. д.

Часте вживання (точніше-зловживання) наведеними у словнику виразами дозволяється лише для технічної термінології (музичн., фінансов., правнич., навіть медичної). Решта матеріялу — сама по собі вже рідкосна, монопольна, часто суб'єктивізується й тому мусить обережно, яскраво-індивідуально, чисто, чепурно кристалізуватись в наших розмовах, аби не „затаскуватись“.

З. В. 1923.

Л. М.

НАКЛАДОМ ДРУКАРНІ КНОЛЄРА І СІНА
В ПЕРЕМИШЛІ, РИНОК 2. ВИЙШЛА
УКРАЇНСЬКА СТИЛІСТИКА І РИТМІКА
ВОЛОДИМИРА ДОМБРОВСЬКОГО,

перший і одинокий підручник в українській мові
до ужитку для професорів і учеників всіх середних
шкіл, для учителів народних шкіл і для самонавчання.
